

Les llengües samis: conservació i promoció de llengües dividides per fronteres estatals

NILS ØIVIND HELANDER

Sámi Allaskuvla (Collegi Universitari Sami), Guovdageaidnu

Conferència llegida davant la Secció Filològica de l'IEC el 12 de febrer de 2010

En aquesta intervenció, tractaré el treball sobre la conservació i la promoció de les llengües samis com a llengües que superen fronteres. El tema principal serà com s'ha dut a terme aquesta tasca i com s'ha desenvolupat i s'ha usat el sami com a llengua acadèmica.

Quan parlem de les llengües samis ens referim a un grup de llengües relacionades que es parlen en l'àrea sami, que s'estén en quatre països: Noruega, Finlàndia, Suècia i Rússia. La frontera entre els estats de Noruega i Suècia es va establir el 1751. En aquell moment Finlàndia formava part del regne de Suècia. La darretera frontera establerta formalment fou la que separa Rússia i Noruega el 1826. Però ja molt abans de la determinació final de les fronteres estatals tant els impostos com les activitats eclesiàstiques tenien impacte en la cultura i la llengua samis. De fet, aquestes activitats oficials eren part dels esforços dels estats per aconseguir control del Sápmi, que és com els parlants de sami denominen aquella àrea. Avui dia la major part dels samis es consideren alhora samis i membres dels seus estats nacionals. La Declaració de Rovaniemi determina que el poble sami desitja exercir el dret a l'autodeterminació dins de les fronteres estatals existents.

El 19è Congrés Sami, que representa les organitzacions membres del Consell Sami a Finlàndia, Noruega, la Federació Russa i Suècia, reunides a Rovaniemi del 29 al 31 d'octubre de 2008:

Reitera que els samis constitueixen un sol poble i que les fronteres nacionals no han d'infringir la nostra unitat nacional; [...]

Subratlla, a més, que el que defineix els samis com a poble i ens dona la nostra identitat col·lectiva és aquesta cultura, i que els estats tenen l'obligació de respectar el dret del poble sami a una cultura, una llengua i una identitat diferenciades, i adoptaran mesures efectives per evitar qualsevol forma d'assimilació i revertir els efectes d'injustícies passades [...]. [http://www.saamicouncil.net/includes/file_

[download.asp?deptid=2161&fileid=2940&file=Rovaniemi_DeclarationFINAL.pdf&pdf=1.](#)]

DIFERENTS LLENGÜES SAMIS

Les llengües samis constitueixen una cadena de variants que són mútuament intel·ligibles només com a llengües veïnes. La intercomprensió entre variants distants només és possible amb una gran quantitat de pràctica, tot i que l'estructura i el vocabulari bàsic mostren similituds. Les diferències entre les llengües es deuen en part a distintes evolucions tant en el sistema fonològic com en el morfològic i també en part a influències de les llengües estatals veïnes. Les grans diferències entre dues variants veïnes properes també poden donar-se per la desaparició de variants intermèdies. Les deu variants principals de les llengües samis, esmentades de sud a nord, són: 1) sami meridional, 2) sami d'Ume, 3) sami de Pite, 4) sami de Lule, 5) sami septentrional, 6) sami d'Inari, 7) sami skolt, 8) sami d'Akkala, 9) sami de Kildin i 10) sami de Ter. Sis d'aquestes variants tenen ortografies pròpies.

MAPA 1. Les llengües samis i les fronteres estatals.

FONT: Steinar IMSEN i Harald WINGE, *Norsk historisk leksikon* (1999 [1981]), ed. revisada per Kaisa Rautio Helander, Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.

El sami meridional, el sami d'Ume, el sami de Pite i el sami de Lule es parlen al costat noruec i suec de la frontera estatal. El sami septentrional és el grup lingüístic més gran i es parla a les zones més septentrionals de Noruega, Suècia i Finlàndia. A la part més septentrional de Finlàndia hi ha dues llengües samis més: el sami d'Inari i el sami skolt, que es parlen només al costat finès de la frontera. Hi ha tres grups de llengües samis, el d'Akkala, el de Kildin i el de Ter, que se situen a Rússia, a la península de Kola. En bibliografia més antiga també es pot trobar una agrupació d'aquestes llengües que reflecteix la visió de pertinença a estats com la Lapònia sueca (sami meridional, d'Ume, de Pite i de Lule), la Lapònia noruega (sami septentrional) i la Lapònia russa (sami skolt, d'Akkala, de Kildin i de Ter). A més de les àrees tradicionals, avui també trobem parlants de sami que viuen en ciutats situades fora de l'àrea central tradicional de les llengües samis.

No és possible donar un nombre exacte de parlants de sami. No sabem quantes famílies o persones l'usen com a mitjà quotidià de comunicació ni quanta gent el coneix. Tampoc no hi ha informació estadística disponible sobre on trobar parlants de sami ni la distribució per edats, informació que seria útil per a les iniciatives de planificació lingüística. S'estima que aproximadament un 75 % dels parlants parlen sami septentrional. Sammallahti (1998) fa l'estimació de nombre de parlants següent: sami septentrional: 17.000; sami meridional, d'Inari i skolt: 300-500 parlants cadascun; sami de Kildin, uns 650, i sami de Lule, entre 2.000 i 3.000. El sami d'Ume, el de Pite, el d'Akkala i el de Ter són parlats principalment per gent gran. Segons Rantala i Sergina (2009), el darrer parlant de sami d'Akkala va morir el 2003.

L'únic material estadístic a l'abast sobre l'ús del sami són les estadístiques de les escoles i a Noruega també dels parvularis. A Noruega, durant el període 2005-2008, la mitjana d'infants de llengua sami al parvulari era d'uns 950. El 2008 el nombre d'infants que parlaven sami septentrional era de 884; el dels que parlaven el meridional, 29, i el dels que parlaven el de Lule, 27.

Les xifres estadístiques disponibles respecte als infants en edat escolar que reben l'educació en sami mostren que la mitjana d'estudiants s'ha mantingut al voltant de 970 en el període que va de 1999 a 2009. En el mateix període, la quantitat d'estudiants que tenien el sami com a segona llengua es va incrementar de 1.218 a 1.474. El desenvolupament dels darrers deu anys (2001-2010) mostra l'estabilitat del nombre d'estudiants de sami septentrional i sami de Lule que trien el sami com a primera llengua a l'escola: el 2001, 989 van triar el sami septentrional i 34, el sami de Lule; les xifres corresponents al 2009 són de 997 estudiants per al sami septentrional i de 27 per al sami de Lule. Pel que fa al sami meridional, hi ha un gran increment des del 2001, en què només un alumne el va triar, fins al 2009, en què n'hi havia 19. Per als esforços de revitalització que s'es-

tan duent a terme per al sami meridional, aquesta és una tendència positiva. L'estadística posa de manifest que el nombre creixent d'estudiants d'escola primària que trien el sami com a part del currículum viuen a les ciutats fora de la denominada àrea nuclear. En els deu anys posteriors al 1997, la quantitat d'aquests estudiants s'ha incrementat del 13 % al 28 %. (1/2009. *Raporta. Sami logut muitalit 2. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2009 ja Grunnskolen informasjonstjeneste*, disponible en línia a: <http://www.wis.no/stat09/application/main.jsp?languageId=1>). Les xifres de què disposem respecte a Finlàndia per al curs acadèmic 2008-2009 són aquestes: 140 reben docència en sami, 30 tenen el sami com a llengua materna i 251 tenen el sami com a matèria optativa (http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=63&Itemid=114). Resulta més difícil comparar la situació a Suècia, perquè no es disposa de les mateixes dades exactament. Les xifres de Suècia indiquen que hi ha 94 estudiants que van a cursos de sami en escoles primàries normals i 139 en les denominades *escoles samis*. (<http://www.skolverket.se/sb/d/1638>).

Es poden trobar totes les llengües samis en la llista de llengües amenaçades del món de la UNESCO (<http://www.unesco.org/culture/languages-atlas/en/atlasmap.html>). El sami de Pite (3) i el d'Ume (2) es presenten com a extingits a Noruega. De tots els grups, el sami septentrional és el més gran i, doncs, el que té menys perill d'extinció.

L'actitud oficial per part de les autoritats, fins al final de la Segona Guerra Mundial, va ser intentar que tots els samis abandonessin la seva llengua. En moltes àrees ho van aconseguir, però hi havia moltes comunitats samis en què la llengua sami va continuar existint com a llengua quotidiana. A les àrees en què el sami encara sobreviu avui trobem comunitats que intenten enfortir i vitalitzar l'ús del sami perquè pugui usar-se fora del context quotidià com a llengua familiar. En moltes de les àrees en les quals la llengua va ser ofegada, hi ha avui un gran desig de revitalitzar-la, cosa que és possible per l'obligació estatal de «fer les passes necessàries per a assegurar que el poble sami pot desenvolupar i enfortir la seva cultura, la seva llengua, els seus negocis i indústria i la vida en comunitat» (<http://www.regjeringen.no/en/dep/fad/Selected-topics/Sami-policy.html?id=1403>).

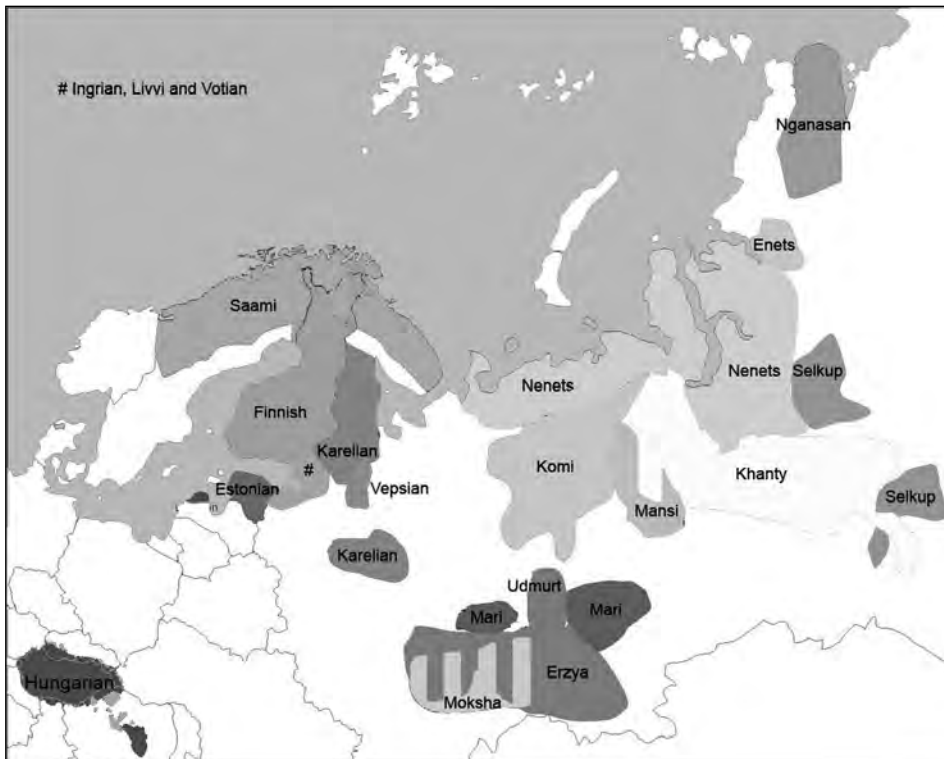
Evidentment, això causa una situació amb tota mena de tensions en una societat en què una llengua oficialment ha estat considerada durant molt de temps no només inferior a la llengua de l'Estat, sinó que també ha estat prohibida activament, per exemple, a l'escola. Per a molts samis, això ha causat frustració i també ràbia. No aprofundiré en aquest aspecte de la història de la llengua sami, però és obvi que hem de tenir en compte la història quan intentem recuperar la llengua a les zones en què les habilitats lingüístiques s'han trencat entre les generacions de samis i, també, quan intentem vitalitzar-ne l'ús en zones de parla

sami per tal de fer possible la comunicació en sami també quan es parla o s'escriu de temes que no pertanyen a les tradicions antigues. En moltes zones, els samis també han hagut de prendre en consideració la frustració i la ràbia que expressen les persones que parlen la llengua de l'Estat quan es troben en l'experiència d'haver d'acceptar l'ús del sami també en contextos oficials. Així, treballar en aspectes lingüístics implica viure en situacions de tensió d'actituds lingüístiques que van de la prohibició a l'acceptació i la promoció de l'ús del sami.

Això implica, doncs, que és important tenir al cap els marcs de les idees i els valors en què basa la política un Estat. Estem contents que la frase «un Estat, una llengua» ara pertanyi al passat. Els drets lingüístics humans s'inclouen en els drets humans generals i s'accepta la diversitat cultural de manera tan natural com la diversitat biològica. Aquestes idees i la ideologia oficial bàsica, com es mostra en les lleis i les declaracions oficials d'avui dia, fan molt més fàcil que abans la promoció dels aspectes indígenes i minoritaris.

EL SAMI, UNA PART UGROFINESA DE LA FAMÍLIA URALIANA

Les llengües samis pertanyen a la branca ugrofinesa de la família uraliana. L'opinió més comuna és que aquestes llengües remetent a una forma lingüística comuna amb les llengües fineses, la denominada *protollengua finosami*. Es considera que la divisió d'aquesta protollengua en protofinès i protosami es va produir cap al 3200 aC. Després d'aquesta divisió, el finès i el sami van continuar essent llengües veïnes. És fàcil identificar la base comuna d'aquestes dues llengües si es coneix la relació sistemàtica entre el desenvolupament dels sistemes fonològics i morfològics. Si es compara amb la protollengua finosami comuna, es pot dir que el sami va experimentar un canvi radical del vocalisme, mentre que el consonantisme va retenir molts trets antics que van desaparèixer en protofinès. Si comparem els sistemes morfològics del sami i el finès, observem les diferències bàsiques següents: el sami ha mantingut el nombre dual en els pronoms personals, els morfemes de persona i els sufixos possessius, però no té els casos locals externs que ha desenvolupat el finès (Sammallahti, 1998).

MAPA 2. Pobles ugrofinesos.

FONT: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Fenno-Ugrian_people.png.

LLENGÜES DIVIDIDES PER FRONTERES ESTATALS

Les fronteres estatals afecten les llengües de moltes maneres. Les fronteres han estat sempre essencials per als estats nacionals. Els límits fronterers marquen la unitat territorial i per a crear i mantenir la identitat estatal-nacional es considerava necessari intentar assimilar el poble sami i la seva cultura. La presència d'un poble amb una cultura i una llengua que no entrava en l'eslògan estatal *Un estat, un poble, una llengua* es considerava un problema. No fou fins després de la Segona Guerra Mundial que la tolerància i l'acceptació de la cultura sami van formar part d'una nova actitud, que es desenvolupava lentament i que pas a pas ha millorat la situació de les llengües samis. Tanmateix, en moltes zones samis, la llengua ja havia arribat a la fi com a resultat d'una política estatal d'assimilació activa i efectiva. En moltes d'aquestes àrees, ara hi ha un interès creixent i una activitat per a recuperar-la.

LES ORGANITZACIONS SAMIS I EL TREBALL POLÍTIC EN TEMES LINGÜÍSTICS

A partir de principi de la dècada de 1950 és possible identificar activitats interfrontereres organitzades per a promoure les llengües samis. L'obertura de l'ús del sami com a llengua dels mitjans de comunicació en les emissions radiofòniques i els diaris va fer necessari adaptar i crear nova terminologia. Fins aleshores el sami havia estat primordialment una llengua familiar. L'únic àmbit oficial de la llengua era l'església, que havia aconseguit crear terminologia i un estil lingüístic per als seus propòsits. El 1895 s'havia traduït tota la Bíblia al sami septentrional. La tasca terminològica, des del principi, va ser un projecte comú amb participació dels tres països nòrdics que solien reunir-se per discutir i acordar propostes comunes. Els iniciadors dels projectes terminològics, des del començament, foren lingüistes de les universitats. Més tard també van esdevenir participants actius d'aquesta tasca els mateixos parlants de sami. Aquests projectes van ser organitzats i finançats en part pel Consell Sami Nòrdic, una organització sami no governamental que es va establir el 1956 a Karasjok, a Noruega, a partir de la iniciativa que es va adoptar en el Congrés Sami celebrat a Jokkmokk, a Suècia, el 1953. Aquests congressos se celebraven cada quatre anys (a partir de 1992, cada tres anys) organitzats rotativament a Finlàndia, Suècia i Noruega. Des del principi, el Consell tenia tretze membres: cinc de Noruega, quatre de Finlàndia i quatre de Suècia. En el 15è Congrés, el 1992, també s'hi van incorporar els samis de Rússia i des d'aleshores Noruega va tenir cinc representants en el Consell; Finlàndia i Suècia, quatre cadascuna, i Rússia, dos. El següent Congrés, a Murmansk, va ser el primer celebrat a Rússia. El Consell Sami és una organització que aixopluga nou organitzacions samis: tres de Noruega, tres de Suècia, una de Finlàndia i dues de Rússia.

De bon principi, el Consell Sami va destacar la importància de promoure la interdependència i la solidaritat entre els samis que viuen en diferents països, el debat sobre temes samis i la importància d'informar la majoria de la gent sobre aquests temes. Les autoritats solien decidir sobre temes samis sense la cooperació de les organitzacions samis, però, amb l'establiment del Consell Sami i els seus congressos regulars, es va crear una base per a influir en les autoritats estatals perquè prenguessin en consideració els desigs del poble sami. Les organitzacions membres també han tingut un paper important en la promoció dels aspectes samis en els seus països. Avui dia es trien parlaments samis a Finlàndia (1973), Noruega (1989) i Suècia (1993), i a partir de 1997 han establert un organisme cooperatiu en el qual participa com a observador el Consell Sami. La tasca en aspectes lingüístics comuns es va transferir a aquest nou organisme i ara el Consell Sami treballa fonamentalment en temes del poble de caràcter cultural i internacional.

La tasca organitzada en matèria lingüística que es va iniciar amb el treball de desenvolupament terminològic també va continuar després de l'establiment d'un

comitè de la llengua sami (Sámi giellalávdegoddi) el 1971. El Congrés del 1974 va remarcar la importància d'adoptar solucions ortogràfiques comunes per a les llengües samis. En aquell moment, hi havia molts sistemes d'escriptura diferents per a variants de la mateixa llengua.

Calia prioritzar dos aspectes lingüístics més. Un era el treball sobre els topònims samis, per tal que fossin acceptats en els mapes i els senyals de trànsit. L'altra tasca important era preparar una llengua comuna per a tots els samis dels països nòrdics.

El treball terminològic és un procés continuat que encara es desenvolupa de manera natural. Crear noves ortografies i implantar-les van ser objectius que es van assolir després de llargs processos de discussió i negociació. En el 10è Congrés Sami, el 1978, es va aprovar la nova ortografia comuna del sami septentrional i cinc anys després es va acordar l'ortografia del sami de Lule. A partir de 1968, hi ha hagut una ortografia comuna per al sami meridional, que fou aprovada per les autoritats escolars deu anys més tard. Aconseguir ortografies comunes per a aquestes llengües samis separades per fronteres estatals constituïa un gran assoliment.

Mitjançant la cooperació i el finançament del Consell de Ministres Nòrdic, el Consell Sami va fer esforços per a facilitar l'accés a la literatura sami també a zones sense llibreries ni biblioteques. Per exemple, en el període que va del 1990 al 1996 es van distribuir entre tres-cents i cinc-cents llibres l'any a parvularis, escoles, residències i asils (Rantala, 2004).

El treball sobre la toponímia sami es duu a terme en cada país en cooperació amb els organismes nacionals de toponímia. Els noms en zones geogràfiques frontereres i les seves formes geogràfiques, ara com ara, solen ser tractades per experts en toponímia abans de prendre decisions finals. Encara que l'ús oficial de topònims samis formalment està en igualtat de condicions que els topònims noruecs (Llei de topònims del 1991), el procés de fer que apareguin en els mapes i la senyalització de carretera sol durar molt més per als topònims samis. De vegades, hi ha una resistència manifesta contra l'ús de noms samis en la senyalització.

En el 7è Congrés Sami, el 1971, quan es va establir el Comitè de la Llengua Sami, també es va aprovar una declaració política cultural. Un dels objectius establerts en aquell congrés era crear un Institut del Sami Septentrional, cosa que va esdevenir una realitat uns quants anys després. La idea de crear un institut així ja formava part del programa del Primer Congrés, el 1953. L'Institut tenia seu a Guovdageaidnu (a Noruega) i disposava de tres seccions que s'ocupaven de dret, ciències socials i llengua. Els càrrecs directius i de recerca eren temporals i procedien de Finlàndia, Noruega i Suècia. El darrer president fou un sami de Rússia. L'Institut va existir durant més de trenta anys i recentment s'ha integrat en el Col·

legi Universitari Sami. L'Institut del Sami Septentrional va tenir un paper essencial com a institut de recerca i de descripció també en temes lingüístics. Durant molts anys, va funcionar com a secretaria del comitè lingüístic.

El 1974 el Congrés va determinar que era el moment de tenir una llei de llengua comuna per al poble sami dels països nòrdics. Van caldre uns vint anys perquè es fes realitat aquest objectiu per al sami dels països nòrdics. Finlàndia i Noruega van tenir les seves lleis sobre el sami a principi de la dècada de 1990 i a Suècia la llei es va promulgar el 2000. Ara, el 2010, la Llei del sami sueca se substitueix per una nova llei lingüística que incorpora les cinc llengües nacionals minoritàries i incrementa el nombre de municipis a disset en total. A Rússia no hi ha cap llei relacionada amb l'ús oficial del sami.

Tot i que durant més de cinquanta anys les organitzacions samis s'han esforçat per salvaguardar i promoure l'ús del sami malgrat les fronteres estatals, és un fet que formar part de diferents sistemes administratius de diferents estats és un gran repte per a tal empresa.

Les diferències en l'Administració, el sistema educatiu i la justícia s'usen sovint com a arguments que poden ser un obstacle per al desig sami de solucions comunes. També, evidentment, de vegades han estat un obstacle per a solucions samis comunes consideracions de política exterior. Això s'ha esdevingut sobretot durant períodes de fortes ideologies nacionalistes. La tendència més forta envers la cooperació internacional en els nostres temps té —i esperem que continuï tenint en el futur— un efecte positiu més important en els esforços per a aconseguir solucions comunes en temes samis malgrat les fronteres estatals. Com a exemple de reptes transfronterers, esmentaré el treball de la renovació del sistema de formació del professorat que ara es troba en marxa. El desig del Col·legi Universitari Sami de constituir un sistema de formació del professorat amb un currículum que tingui en compte que els estudiants de Finlàndia i Suècia, quan acaben, han d'estar preparats també per a ensenyar en els seus respectius països, ha topat amb resistències per part de les autoritats educatives estatals.

També és comú als tres estats nòrdics el traspàs de parts de l'educació sami als organismes administratius i polítics gestionats pels samis. Tanmateix, el fet és que aquests organismes només tenen una autoritat limitada. No s'assignen diners per a la cooperació nòrdica i això dificulta la cooperació regular en temes educatius samis comuns (Aikio-Puoskari, 2005: 25).

EL SAMI COM A LLENGUA OFICIAL, L'EXEMPLE DE NORUEGA

L'objectiu de la Llei de la llengua sami és salvaguardar i promoure l'ús del sami, reforçar-ne l'ús especialment en contextos oficials i fer que el sami estigui en igualtat de condicions respecte al noruec, segons el que es preveu en l'article 3. Es

tracta d'un objectiu ambiciós que té a veure amb el fet que el sami ha estat una llengua prohibida en l'ús oficial durant molt temps.

Les disposicions sobre el sami han de salvaguardar el dret a:

- usar el sami en la relació amb autoritats oficials,
- usar el sami en contextos oficials,
- rebre formació tant del sami com en sami.

Els organismes oficials estan obligats a:

- usar el sami activament en anuncis, formularis, informació, etc.,
- fer possible que els individus usin el sami en contextos oficials,
- usar el sami segons la Llei i les regulacions.

Els principals mitjans per a enfortir la posició del sami són els següents:

- traducció de les disposicions públiques i els formularis si tenen un interès especial per a tota la població sami o per a parts d'aquesta;
- dret a rebre una resposta en sami quan es té contacte amb una oficina pública, tant oralment com per escrit; tanmateix, hi ha excepcions relacionades amb aquestes possibilitats;
- la Llei lingüística té disposicions relatives al dret a usar el sami en els tribunals i també a la presó en els comtats de Troms i Finnmark. A la zona administrativa sami, els parlants de sami tenen el dret a usar-lo quan van a institucions sanitàries i socials, i a tenir serveis religiosos en sami;
- la Llei també garanteix el dret a aprendre sami segons la Llei d'educació i el dret a estudiar sami per als qui treballen a l'Administració a la zona si la institució ho considera necessari;
- l'article 3.9 dóna als municipis el dret de decidir que el sami i el noruec siguin llengües iguals en tota o en alguna part de l'Administració pública.

La disposició legal sobre l'estatut d'igualtat per al sami i el noruec es restringeix a la zona geogràfica de la denominada *àrea administrativa de la Llei de la llengua sami*. Això implica que els parlants de sami, fora d'aquesta àrea, no estan sota l'acció de la Llei. En la pràctica, això significa que els usuaris de la llengua de les zones on la llengua lluita per sobreviure no tenen el suport de la Llei. Això és un obstacle seriós de la situació actual.

El Parlament sami esmerça esforços per a fer que més municipis acceptin la Llei de la llengua sami i ampliar així la zona en què es pot dur a terme la promoció de l'ús oficial del sami. Del 1992 al 2009 el nombre de municipis de la zona admi-

nistrativa de la Llei de la llengua s'ha incrementat de cinc a nou. Al principi, hi havia municipis només de l'àrea del sami septentrional; ara també hi són representades les zones del sami de Lule i del meridional.

La major part dels parlants de sami adults d'avui dia són bilingües i molts encara, multilingües. Els samis sempre han considerat un avantatge ser capaços de comunicar-se en les llengües dels veïns. El sistema educatiu, no obstant això, ha considerat un problema i un desavantatge que els samis parlin la llengua materna. Encara lluitem contra els efectes d'aquesta actitud. Els efectes negatius són tant interns com externs. De vegades experimentem els efectes interns com a tensió entre els parlants de sami i els samis que no han tingut la possibilitat d'aprendre'l. De vegades aquestes tensions sorgeixen en situacions en què es demana i es prefereix l'ús del sami. Així, esdevé un repte important establir la tasca de promoció lingüística de manera que no sigui percebuda com una càrrega per a samis que no parlen la llengua. Aquest repte s'ha de resoldre en el marc de l'acceptació que l'única manera de mantenir i promoure el sami és usar-lo tant en contextos privats com oficials.

La Llei de la llengua és també una base formal per a la solució d'aquesta mena de problemes de cara al futur. No només perquè dibuixa les línies mestres per a l'ús de la llengua, sinó també perquè garanteix el dret a aprendre sami. Tot amb tot, això pressuposa bones pràctiques entre tots els organismes i les institucions oficials afectats per la Llei de la llengua. No és objectiu de la Llei que els pares busquin ells mateixos professors que ensenyin sami als fills a les escoles quan estan fora de l'àrea administrativa de la Llei de la llengua. Aquest és només un exemple de la importància de tenir un sistema educatiu per a tot l'Estat que s'adoni que és deure seu traduir els drets formals en bones pràctiques.

EL DESENVOLUPAMENT DEL SAMI COM A LLENGUA ACADÈMICA

El primer material imprès en sami data del 1619 i gairebé tot el material imprès fins a principi del segle xx s'orientava a l'ús eclesiàstic. No va ser fins a final del segle XIX, quan es va traduir tota la Bíblia al sami septentrional, que tenim una forma lingüística i un sistema ortogràfic que esdevingueren estàndards per a moltes generacions de lectors i escriptors de sami. Tanmateix, el problema fou que aquell període també va resultar que va ser quan les autoritats van fer més pressió contra l'ús del sami.

La recerca i l'educació tenen un paper important en el manteniment, la salvaguarda i la promoció de la cultura sami. Publicar recerca en sami i educar en sami és en si mateix una manera important de salvaguardar l'ús del sami. Usar el sami també en institucions acadèmiques en facilita l'ampliació de l'ús fora dels àmbits tradicionals.

Avui dia, els països nòrdics estan preocupats pel futur de les llengües estatals perquè estan perdent terreny a favor de l'anglès en molts àmbits, per exemple, en les universitats i en la indústria petroliera. El sami es troba en una situació oposada perquè intenta guanyar espais en nous àmbits. Encara intentem reforçar l'ús del sami en el nostre sistema educatiu i treballem molt per fer possible que el sami s'usi en les institucions oficials que donen servei als parlants de sami.

Segons les lleis de la llengua sami dels diferents països nòrdics, els parlants de sami tenen el dret de ser atesos en sami quan es relacionen amb autoritats locals i regionals. Tot i que l'àrea geogràfica en què això és possible no cobreix totes les àrees on hi ha parlants de sami, fou un gran pas endavant quan això fou possible fa uns vint anys. L'acceptació de l'ús del sami en relacions oficials era una manifestació important de l'ampliació dels àmbits d'ús del sami. El repte que encara queda pendent és que no només es faci per respectar els drets individuals d'usar el sami, sinó que es faci de manera que es promogui l'ús de la llengua en una societat moderna i que canvia ràpidament. Avui la major part d'institucions oficials resolen la responsabilitat d'atendre en sami usant intèrprets i traductors. Tanmateix, hi ha el perill que el sami esdevingui professionalitzat i sigui usat principalment per intèrprets i traductors.

La millor manera de salvar i promoure una llengua és usant-la en tots els àmbits possibles. El Col·legi Universitari Sami va configurar la política lingüística a partir d'aquesta idea quan va començar a funcionar el 1989 a Guovdageaidnu, una vila sami septentrional d'uns 3.000 habitants en tot el terme. Per primera vegada en la història, es va crear una escola de magisteri en què el sami s'usava no només en les classes sinó en l'entorn. Els estudiants eren atesos en sami també quan entraven en una oficina de la Universitat. El fet que el sami també s'usi a l'Administració ha tingut un gran impacte en el desenvolupament de la terminologia per a l'ús administratiu. *Gestor, punt de l'ordre del dia, adjunt, sistema d'arxiu i poder notarial* són només alguns exemples de terminologia que s'ha hagut de desenvolupar en sami. En una institució que forma mestres, evidentment, esperem que el sami sigui una assignatura natural, però calia un pensament global del paper del sami en una universitat sami. Això ha creat un entorn en què s'ha desenvolupat un sami institucional com a llengua que funciona bé i també ha portat a un entorn lingüístic que és de gran importància per a practicar el sami fora de les aules.

El sami té una història força llarga com a assignatura acadèmica a les universitats, però no va ser fins a mitjan setanta que el sami es va ensenyar en sami. Fins aleshores, s'havia ensenyat en la llengua de l'Estat com una llengua estrangera. Quan els primers estudiants parlants de sami havien acabat els màsters en sami va ser possible organitzar l'estudi del sami com a llengua materna a les universitats d'Oslo i Tromsø, a Noruega. També a Finlàndia i Suècia els professors que parla-

ven sami van fer possible ensenyar en sami. El canvi d'ensenyar sami en altres llengües estatals a fer-ho en sami ha desenvolupat el sami com a llengua que ara funciona bé també com a metallenguatge d'estudis lingüístics.

Per a la majoria dels parlants, el sami és només una llengua oral. Quan es va permetre usar-lo a l'escola a partir de la dècada de 1960, el principal objectiu era facilitar que els infants es convertissin en parlants de la llengua majoritària. Aquesta primera entrada del sami a les aules fou també el resultat d'un canvi de les autoritats estatals vers una actitud més positiva respecte a la cultura sami. A poc a poc, les organitzacions samis van aconseguir convèncer les autoritats escolars d'enfortir la situació del sami. Per a enfortir l'alfabetització, l'escola desenvolupa un paper fonamental, i també per al sami. Avui dia, el bilingüisme i el multilingüisme no només s'accepten sinó que es promouen.

Abans de la creació del Col·legi Universitari Sami el 1989, els professors de sami s'havien format en escoles de magisteri noruegues i només usaven la llengua durant les classes de sami. El canvi d'usar el sami com a mitjà d'instrucció és un desenvolupament gradual. L'ús acadèmic del sami té el suport més fort en l'ús com a mitjà d'educació i recerca de la mateixa llengua. Però a poc a poc especialistes d'altres matèries han començat també a ensenyar en sami. Ara el sami s'usa al Col·legi Universitari en matèries com folklore, història, pedagogia, ciències de la naturalesa, ciències socials i matemàtiques.

EL REPTA DEL BILINGÜISME I EL MULTILINGÜISME

Tots els nostres estudiants són bilingües o multilingües i també ho és el personal que parla sami. Això implica que els parlants de sami de Finlàndia, Noruega, Rússia i Suècia també parlen les llengües estatals, i molts també es mouen bé en anglès. De les llengües estatals només el noruec i el suec són intel·ligibles entre si. Això vol dir que no sempre és possible usar qualsevol de les llengües estatals a les classes si no hi ha interpretació al sami. Les úniques llengües comunes són el sami i l'anglès.

A causa de la manca de bibliografia curricular en sami en moltes matèries, sovint cal trobar la bibliografia en les llengües estatals o en anglès. Hi ha aspectes positius i negatius en l'ús de bibliografia en altres llengües. La part positiva és que els estudiants tenen la possibilitat de practicar i, doncs, de millorar les habilitats de lectura en més llengües i tenen accés a una bibliografia més àmplia sobre el tema. El problema és sovint que pot ser difícil transformar al sami el que han llegit, especialment quan es tracta de temes que no tenen una terminologia ben establerta en sami. Així doncs, un dels principals reptes és posar al dia la terminologia en aquestes matèries. Això no es pot fer només oferint glossaris i diccionaris, tot i que són instruments útils i necessaris. Per tal de ser un bon professor que pot

usar el sami per fer classe, és un gran avantatge tenir l'oportunitat d'haver cursat l'assignatura en sami durant els estudis.

El bilingüisme no està exempt de problemes en les escoles samis. A causa de la manca de manuals i material escolar en sami en els nivells superiors, s'usa material en la llengua de l'Estat. Això implica que la llengua de l'escola, que constitueix el fonament per al desenvolupament d'una llengua acadèmica, canvia fàcilment de sami a noruec. Una de les principals raons d'això és que els estudiants a partir de tretze anys tenen els llibres de text en noruec i, doncs, se'n ressent el desenvolupament de la llengua sami escolar. Esperem que la situació millori quan s'imprimiran tots els materials acabats i els manuscrits estiguin llestos. Perquè una llengua minoritària sobrevisqui i es desenvolupi com a llengua escrita és essencial que la quantitat de bibliografia no sigui inferior a la de la llengua majoritària.

CONCLUSIÓ

Com a conclusió, podem dir que el futur del sami depèn de diversos factors. El principal és la transmissió a les noves generacions com a llengua familiar i escolar alhora. El desenvolupament d'una llengua escolar és essencial per a usar el sami en una societat moderna. A casa els infants aprenen la llengua dels pares i de l'entorn. En una societat bilingüe i multilingüe hem de ser conscients que hem de prestar una atenció especial al sami per la situació minoritària en comparació de les llengües estatals.

En aquesta intervenció, m'he centrat en el paper de la planificació lingüística i l'educació organitzades, tradicionalment concebuda com a educació escolar. Però l'aprenentatge hi és sempre. Per a l'ús i el desenvolupament lingüístic també és molt important tenir programes de ràdio diaris, telenotícies cinc dies a la setmana i diaris en sami. El paper del treball dels autors i artistes samis també és un suport molt important per a l'educació escolar tradicional. La situació que té el sami en el sistema educatiu és molt important per al futur de la llengua, però també és evident que s'ha de combinar amb un ús ampli de la llengua en la societat, fora de l'escola. I això només és possible quan hi ha una voluntat i una motivació entre els mateixos usuaris de la llengua per a usar-la i també és decisiu que les autoritats donin suport a aquest desenvolupament. Avui dia l'Organisme Oficial d'Afers Samis del Govern nòrdic, les autoritats i els parlaments samis dels tres països es troben regularment per intercanviar informació i discutir sobre temes samis. El 2001 es va establir una cooperació regular en l'àmbit polític entre els presidents dels parlaments samis i els ministres amb responsabilitats en temes samis en els tres països. Així doncs, els canals formals amb les autoritats per a salvaguardar i promoure l'ús de les llengües samis en perill ha millorat molt des que les organitzacions samis van fer palesa la situació de la cultura sami. El següent pas

important seria que Finlàndia, Noruega i Suècia es possessin d'acord en la Convenció Sami Nòrdica, que té un esberrany des del 2005. L'objectiu general de l'esberrany és garantir uns nivells mínims, basats en l'existència i l'emergència de drets humans internacionals de manera que els samis puguin garantir i desenvolupar la seva llengua, la seva cultura, els seus mitjans de vida i la seva societat, i que les fronteres estatals constitueixin el mínim destorb.

BIBLIOGRAFIA

- 1/2009. *Raporta. Sami logut muitalit 2. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2009*. Norden: Sámi allaskuvla.
- AIKIO-PUOSKARI, Ulla (2005). «The education of the sami in comprehensive schooling of the Nordic countries: Norway, Finland and Sweden». *Gáldu čála*, núm 2.
- RANTALA, Leif (2004). *Samerådet 50 år: Samernas 18. Konferans 7.-9.10.2004*, Honningsvåg.
- RANTALA, Leif; SERGINA, Alefina (2009). «Áhkčila sápmelaččat: Oanehis muitalus sámejoavkku birra, man majimuš sámegeielalaš olmmoš jámii 29.12.2003». *Lapin yliopiston kasvatustieteellisii* [Rovaniemi: Lapin Yliopisto], núm. 8.
- SAMMALLAHTI, Pekka (1998). *The Saami languages: An introduction*. Káráshjohka: Davvi Girji OS.

LLOCS WEB

- Saami Council. <<http://www.saamicouncil.net>>.
- Waade Information System. <<http://www.wis.no>>.
- Handboka. <<http://www.e-handboka.net>>.
- Norwegian Government. <<http://www.regjeringen.no>>.
- UNESCO. <<http://www.unesco.org/culture/languages-atlas/en/atlasmap.html>> [Consulta: 25 gener 2010].